

УДК 378.016.04:51

Л.Ф. Михайленко
м. Вінниця, Україна

РОЛЬ І МІСЦЕ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Постановка проблеми. Освітній процес у вищому навчальному закладі будується на принципі єдності навчання і виховання з метою формування гармонійно розвинутої, всебічно освіченої особистості майбутнього фахівця. Сучасна молода людина об'єктивно змушена бути мобільною, інформованою, критично і творчо мислячою, мотивованою до самонавчання і саморозвитку. Тому важливо оновлювати зміст, форми і методи організації навчання майбутніх учителів. І не останнє місце в цьому належить позанавчальній діяльності майбутнього вчителя математики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно визначають три головні відмінності позанавчальної діяльності як форми організації навчання від інших форм самостійної діяльності: по-перше, добровільність прийняття участі у ній студентів, по-друге, позанавчальність проведення її, по-третє, масовість. І.Зимня зауважує, що найменш дослідженою і водночас такою, що викликає найбільшу зацікавленість у плані психологічного аналізу навчальної діяльності є позанавчальна діяльність студента. Саме у позанавчальній діяльності можуть проявлятися його мотивація, цілеспрямованість, а також самоорганізація, самостійність, самоконтроль та інші особистісні якості [1, с.249].

А. Рубанік та Г. Большакова зазначають, що позанавчальна діяльність студентів повинна відповідати наступним вимогам: виконуватися особисто студентом чи студент повинен самостійно виконати частину колективної роботи; являти собою закінчену розробку чи закінчений етап розробки, у якому розкриваються та аналізуються актуальні проблеми відповідної практичної сфери діяльності; демонструвати достатню компетентність автора (студента) у проблемних питаннях; мати навчальну, наукову чи практичну направленість та значимість; вмещувати певні елементи новизни [3, с.121].

С. Шехавцова [4] вважає, що позанавчальна діяльність студентів відрізняється від інших форм самостійної роботи тим що: позанавчальна діяльність відбувається поза межами навчального процесу, при цьому вона належить до сфери вільного часу студентів; позанавчальна діяльність позаконтрольованістю з боку викладачів, а також поза нормативністю; позанавчальна робота відповідає потребам та інтересам студентів, сприяє розвитку самостійності та надає можливість максимально реалізувати студентський потенціал; змінюються функції викладача: він тепер не є джерелом інформації, а тільки організує навчальну діяльність студентів, консультує, орієнтує на різноманітні види позанавчальній діяльності студентів, на творчий характер цієї діяльності.

Отже, у сучасній педагогічній літературі є різні трактування поняття «позанавчальна робота» та майже не узагальнено нові підходи до організації позанавчальної роботи студентів, різноманітних форм і видів позанавчальної роботи.

Метою даної статті є виділити, й описати роль і місце позанавчальної роботи у підготовці вчителя математики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальний процес у ВНЗ – це система організації навчально-виховної діяльності, в основі якої органічна єдність і взаємозв'язок викладання й учіння; спрямована на досягнення цілей навчання і виховання. Визначається навчальними планами, навчальними програмами, а також планами виховної роботи, включає всі види обов'язкових навчальних занять і позааудиторної роботи [2].

Професійна підготовка вчителя математики формується у процесі як навчальної так і позанавчальної діяльності. Формуванню професійної компетентності студентів сприяють різні форми та види навчально-виховної роботи: визначені навчальними планами (лекції, практичні, семінарські, лабораторні заняття, практики, колоквиуми, консультації, заліки,

екзамени самостійна робота і т.д.) та інші форми (участь у роботі проблемних груп, гуртків, участь у конкурсі педагогічної майстерності, різних олімпіадах тощо).

Отже, позанавчальну роботу майбутніх учителів математики будемо визначати як особливий вид діяльності (види і форми не визначені навчальними планами ВНЗ) в межах навчального закладу спрямований на формування професійної компетенції студента та обумовлений добровільною участю студента. Таким чином, позанавчальна робота майбутніх учителів математики може бути як аудиторна, так і поза аудиторна. Як під керівництвом викладача так і самостійна.

У ВДПУ імені Михайла Коцюбинського позанавчальна діяльність майбутнього учителя математики реалізовується, зокрема, у вигляді участі студентів у гуртках, проблемних групах; презентації творчих здобутків студентів і викладачів.

Як правило, участь студентів у гуртках, проблемних групах є добровільною. Така форма позанавчальної діяльності студентів є найбільш ефективною для розвитку дослідницьких і наукових здібностей студентів. Робота гуртків, як правило, виглядає таким чином: на організаційному занятті відбувається розподіл тем доповідей і рефератів виборним шляхом, після чого викладач вказує на наявність для кожної теми основної і додаткової літератури і рекомендує найближчим часом продумати план роботи.

Проблемна група може поєднувати між собою студентів різних курсів. У центр дослідження може бути поставлена проблема, якою займається науковий керівник. Великою перевагою даної форми позанавчальної діяльності є можливість розгляду обраної теми найбільш ґрунтовно і з різних ракурсів. Результатом роботи студентів у гуртках, проблемних групах є підготовлені реферати, доповіді, статті.

Написання статей, у більшості випадків, здійснюється у тісній співпраці із науковим керівником. Оскільки у позанавчальній діяльності студентів, викладач має бути організатором, консультантом, тоді важливо, щоб студенти активніше брали участь у цій діяльності.

Традицією в інституті математики, фізики і технологічної освіти є проведення тижня кафедри алгебри та методики викладання математики. Як правило, в межах цього тижня проводиться конкурс педагогічної майстерності, конкурс стінгазет тощо.

Нині, самостійна діяльність є найефективнішим засобом навчання у ВНЗ, що сприяє формуванню у майбутніх учителів здатності та потреби до самостійного здобуття знань і умінь. Самостійна робота студента — це навчальна діяльність студента, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом і контролем викладача, але без його прямої участі. У педагогічній літературі виділяють такі функції самостійної роботи: пізнавальна – найкращий спосіб здобути міцні знання; самоосвітня – єдиний спосіб формування навичок і умінь самостійного поповнення знань і їх творчого використання. С.І. Архангельський підкреслює, що основним завданням самостійної роботи є розвиток умінь набувати наукові знання шляхом особистих пошуків і активного інтересу до них. Саме під час самостійної роботи студенти здобувають навички планування своєї праці, використання сучасних довідково-бібліографічних баз даних, комп'ютера; виховна – формує у студентів риси, необхідні в майбутній професійній діяльності: цілеспрямованість, впевненість в своїх силах, чесність, незалежність, витримку, відповідальність, ініціативність і ін; стимулююча – підвищує інтерес до предмету, посилює внутрішню мотивацію, створює ситуацію успіху, необхідну для плідної навчальної діяльності; діагностична – студент може реально оцінити рівень своїх знань, навичок, умінь, що сприяє виробленню адекватної самооцінки. Викладач одержує інформацію про міру засвоєння навчального матеріалу кожним студентом; технологічна – наближеність до професійної діяльності студентів, оволодіння практичними навичками й умінями.

Щорічно, під час проходження педагогічної практики студенти вивчають досвід учителів математики. Для цього викладачами кафедри, під керівництвом доц. О. Матяш розроблено інструкцію з вивчення педагогічного досвіду:

І етап педагогічної практики:

1. Ознайомтесь із досвідом учителів-новаторів математики, описаним в педагогічній літературі.

2. Виділіть основні риси досвіду вчителів-новаторів, за допомогою яких вони досягли високих результатів у навчанні учнів математиці.

3. Розгляньте основні методи вивчення педагогічного досвіду.

4. Ознайомтесь з основними стилями діяльності вчителя.

II етап педагогічної практики:

1. Визначте вчителя школи, досвід якого Ви будете вивчати.

2. Оберіть методи вивчення педагогічного досвіду даного вчителя.

3. При спостереженні за діяльністю вчителя фіксуйте наступні факти:

– яку мету ставить перед собою вчитель у процесі навчання учнів математиці;

– чи досягає вчитель поставлених цілей;

– яким формам роботи з дітьми віддає перевагу вчитель;

– які способи організації навчальної діяльності учнів використовує;

– як у роботі вчителя використовується оснащення кабінету математики;

– за допомогою яких засобів навчання стимулює навчальну активність учнів;

– які технічні засоби навчання використовує в своїй роботі;

– як учитель здійснює оцінювання, контроль і корекцію знань та умінь учнів;

4. Визначте, яких результатів досягає вчитель у своїй діяльності. Обґрунтуйте причини.

III етап педагогічної практики:

1. Визначте стиль діяльності вчителя.

2. Виділіть основні риси педагогічного досвіду вчителя, елементи новизни в його діяльності, принципи, яких він стабільно дотримується.

3. Опишіть педагогічний досвід у формі звіту (додається орієнтовний план побудови звіту).

У результаті, на кафедрі підготовлений посібник «Здобутки та досвід вчителів математики Вінниччини». У посібнику описаний досвід роботи передових учителів математики Вінниччини, розказано про всеукраїнський конкурс «Учитель року», та переможців обласного туру. Даний посібник активно використовують як викладачі так і студенти у своїй позанавчальній діяльності.

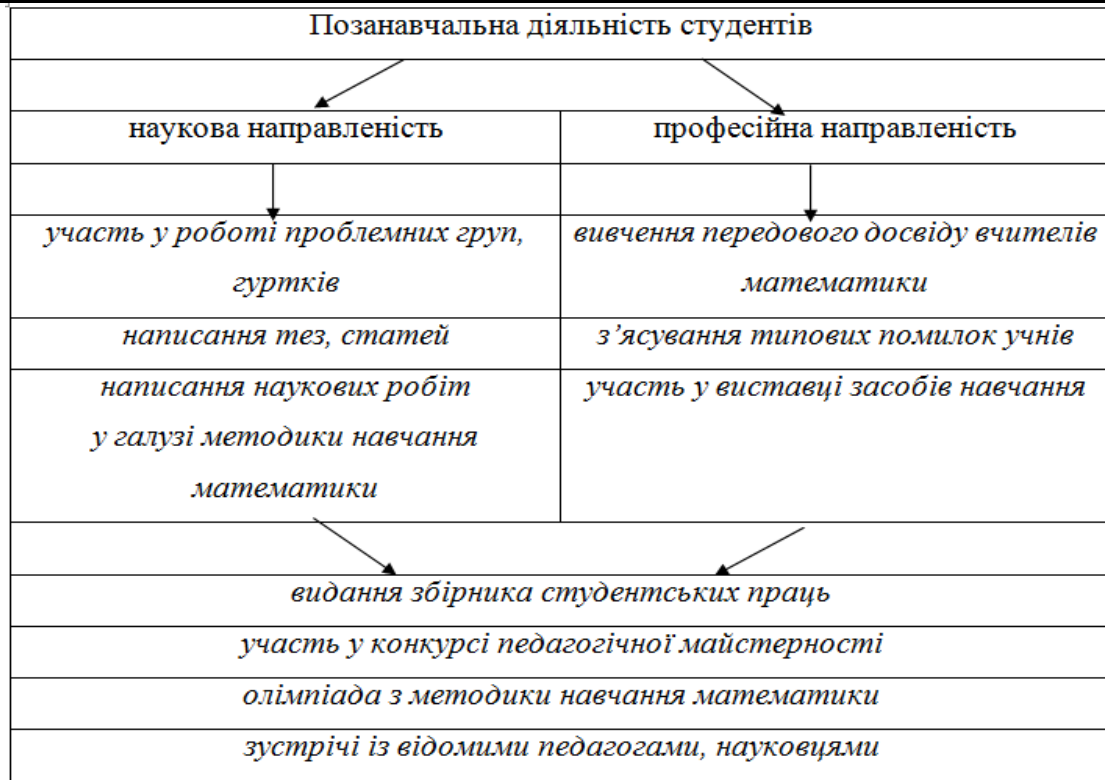
У найближчих планах кафедри алгебри та методики навчання математики організація і проведення у межах тижня кафедри конкурсу наукових робіт у галузі методики навчання математиці, розробка положення і завдань студентської олімпіади з методики навчання математиці.

Вважаємо, що для ефективного формування у майбутніх учителів математики високого рівня науково-практичних і методичних знань та умінь, розвитку творчості та потреби у неперервній освіті важливо систематично організовувати позанавчальну діяльність студентів та визначити форми та методи організації їхньої позанавчальної діяльності.

Взаємозв'язок між формами організації позанавчальної діяльності майбутнього вчителя математики можна схематично зобразити як на рис. 1.

Важливо використовувати сучасні педагогічні технології, що поєднують науково обґрунтовані індивідуальні й колективні форми роботи; індивідуалізацію професійного навчання з урахуванням рівня підготовки кожного студента.

Висновки. В умовах реалізації компетентнісного підходу у вищій освіті зростає науковий інтерес до відбору ефективних форм, методів і засобів професійної підготовки фахівця. Першочергово увага має бути зосереджена на тих формах і видах діяльності студента, які дозволяють формувати і розвивати його професійні компетенції. Серед таких форм діяльності студента, які мають значні можливості вдосконалення і впливу на розвиток фахових компетенцій майбутнього вчителя математики ми вбачаємо позанавчальну роботу студента. Аналіз фахової літератури засвідчив відсутність чіткості у розкритті змісту поняття позанавчальна робота, у підготовці фахівця у ВНЗ.

Рис.1.

У власних дослідженнях ми чітко розрізняємо: професійна підготовка фахівця складається із його навчальної та позанавчальної роботи. Навчальна робота студента повністю визначається навчальним планом підготовки майбутнього вчителя відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня і включає, зокрема, години аудиторної роботи, години самостійної роботи. До навчальної роботи згідно з навчальними планами належить виконання курсових робіт, проходження педагогічної практики. Відповідно до позанавчальної роботи студента належать організовані у ВНЗ (викладачами чи студентами) різні види діяльності, що сприяють підготовці майбутнього учителя математики, але не передбачені навчальним планом. Тому позанавчальна діяльність студента може бути як аудиторною (засідання гуртка або проблемної групи і т.п.) так і позааудиторною (вивчення досвіду передових вчителів, участь у різноманітних змаганнях тощо). Позанавчальна діяльність може бути як організованою та контрольованою викладачами (конкурс педагогічної майстерності) так і самостійною (регулярний огляд новинок фахових публікацій у журналах «Математика в школі», «Математика в школах України»).

Зростання ролі позанавчальної роботи вважаємо однією з провідних ланок перебудови навчально-виховного процесу у вищій школі з метою реалізації компетентнісного підходу у підготовці фахівця.

Література:

- 1.Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. / И.А.Зимняя – М.: Логос, 2002. – 384с.
- 2.Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник / А.І. Кузьмінський.- К.: Знання, 2005.- 486 с.
- 3.Рубаник А. Самостоятельная работа студентов/ А.Рубаник, Г.Большакова, Н.Тельных // Высшее образование в России. – 2005. –№6. –С.120-124.
- 4.Шехавцова С. Соціально-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов./ С.Шехавцова // lib.lnpu.edu.ua

У статті виділено і описано роль і місце позанавчальної роботи у підготовці вчителя математики.

Ключові слова: позанавчальна робота студентів, підготовка вчителя математики, самостійна робота студентів.

Ключевые слова: внеучебная работа студентов, подготовка учителя математики, самостоятельная работа студентов.

В статье описаны роль и место внеучебной работы в подготовке учителя математики.

The article highlighted and described the role and place of classes activities in mathematics teacher preparation.

Keywords: *Extracurricular activities of students, mathematics teacher preparation, independent study students.*